

BESLUT

2021-05-24 Dnr: 20/05499

SAKEN

Vetenskapens värld, SVT2, 2020-11-02, program om covid-19; fråga om opartiskhet, saklighet och respekt för privatlivet

BESLUT

Programmet frias. Det strider inte mot kraven på opartiskhet och saklighet eller mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

PROGRAMMET

Programmet hade rubriken ”Corona – hopp och förtvivlan”. I programmet intervjuades patienter som haft långvariga symtom efter covid-19-infektion. En reporter besökte också kliniker som behandlade långtidssjuka, bland annat i Storbritannien och i USA. En bit in i programmet besökte en reporter en klinik i Sverige och bland annat följande sades av en speakerröst.

Det finns också andra sjukdomar där symtomen liknar långtidscovid. Det gäller ME, kroniskt trötthetssyndrom. I [kommun] utanför Stockholm finns en privat klinik som behandlar de patienterna redan och nu också erbjuder en experimentell behandling till covidsjuka. Här bedrivs även forskning. Utan tillstånd, ska det visa sig.

Klinikens grundare, NN, presenterades och det sades att han även arbetade som immunolog på ett universitetssjukhus. NN sa följande.

Du har alltså en, en grupp människor som är i princip friska, och sedan, lite senare då efter en infektion är extremt sjuka. Och de har alla ungefär samma symtom. Och i den mån man behandlar dem, i alla fall vissa fall, så blir de bättre. Och vissa kan gå tillbaka och arbeta som då varit sängliggande och så. Det blir ju, en, en, det blir ju som ett kall då.

Speakerrösten sa sedan att ”ryktet om privatkliniken” hade spridit sig och att människor reste dit från hela landet. Det sades även att vissa av dem sagt sig blivit lovade att bli botade inom två år. På en bild på klinikens dörr syntes klinikens logotyp. NN presenterade sig för en patient och speakerrösten sa följande.

[NN] tar blodtryck och puls och mäter syrenivån. Det kostar flera tusen kronor för patienterna att bli undersökta och behandlade på kliniken eftersom man inte lyckats teckna

ett avtal med den offentliga sjukvården. [...] [NN] skriver ut symtomlindrande läkemedel och antivirusedicin, men inte mot covid, utan ett annat virus han tror spelar in. Hans idé, som inte är vetenskapligt bevisad, är att de som drabbats av coronaviruset har en ärftlig sårbarhet i sitt immunsystem.

En speakerröst redogjorde för NN:s hypotes samtidigt som den illustrerades med rörlig grafik. NN sa sedan följande.

Vår hypotes är ju att du har en kronisk virusinfektion och den kroniska infektionen har du för att du inte kan cleara viruset. Immunförsvaret orkar inte med det.

Speakerrösten sa sedan att NN drog igång forskningsprojekt på kliniken för att pröva sin hypotes om långtidscovid-behandling. NN sa därefter följande.

Ja, vår studie är ju inriktad på att ta reda på om vi kan hitta något stöd för en kvarvarande coronavirusaktivitet i kroppen. Första tanken var ju att vi skulle ha 50 stycken, men, men det hade vi redan fyllt tre gånger om första veckan. Så att nu, nu har vi väl sagt att 350 kanske och det tror jag att vi kommer nå.

Sedan sa speakerrösten följande.

Men när vi kontrollerar om han fått godkänt av etikprövningsmyndigheten för forskningen, den myndighet som bedömer att inte försökspersoner kommer till skada, så saknas sådant etiktillstånd. Forskning på patienter utan etiktillstånd kan leda till åtal.

Reportern frågade NN om det var så att reportern missförstått något kring tillståndet och bland annat följande sades.

(NN) – Jag kan ju inte sitta här och svara på det här, för jag vet ju ingenting om det här. Jag vet bara att jag har fått, jag har fått, att vi har ett etiktillstånd. (Reporter) – Jaha. (NN) – Ja, det var ingen fråga som du, som du hade skrivit till mig. Jag beklagar men det här är kanske, det här är bland det värsta du kan anklaga mig för och det är något som kan skjuta mig helt i sank och även sabotera hela min, min, liksom ja...

NN reste sig sedan och lämnade intervjun. Speakerrösten sa följande.

[NN] har berättat i flera intervjuer med *Vetenskapens värld* att han samlat in prover till sina covidstudier, vilket även försökspersoner bekräftat. Dagen därpå står plötsligt, på klinikkens webbsida, att studien har lagts ner, för att de saknar tillstånd. [NN] ringer upp och säger att han ska polisanmäla sig själv. Men några dagar senare skickar [NN] ett brev där han påstår att han aldrig inlett sina covidstudier. Eller brutit mot lagen.

Samtidigt syntes en bild från klinikkens webbplats där det framgick att studien hade lagts ner efter att kliniken fått kännedom om att tillstånd för studien saknats enligt lagen om etikprövning. Det framgick även att kliniken framförde sina djupaste ursäkter till dem som redan hade lagt ner sin tid och sina pengar på studien.

Reportern intervjuade sedan en immunolog på samma universitetssjukhus som NN tidigare i inslaget uppgavs arbeta på. Immunologen sa att han blev upprörd när han hörde om forskningen utan etikgodkännande och att patienter behandlades med läkemedel som inte var utprovade för covid-19. Han sa att det var oroväckande och

att det handlade om desperata och sårbara personer som riskerade att råka illa ut och att behandlingen kunde ge biverkningar utan att fungera. Inslaget avslutades med att reportern frågade immunologen vad han trodde om NN:s hypotes och immunologen sa att han inte trodde på den.

ANMÄLNINGARNA

Anmälarna anför sammanfattningsvis följande.

I programmet insinuerades att verksamheten på kliniken utanför Stockholm saknade etisk och moralisk grund och tittarna gavs ingen bakgrundsinformation om klinikens inriktning och arbete.

Det framgick inte att kliniken bedrivs ideellt. Läkarna som arbetar där gör det utan att uppbära lön. Klinikens lokaler och mottagningssköterskans lön betalas av en familj som tidigare fått hjälp av NN med behandling av sin dotters ME/CFS-diagnos. Familjen donerade pengar för att fler patienter med postvirala sjukdomar skulle kunna få hjälp och eftersom ingen behandling ges i Sverige för den diagnosen. Detta framgår av klinikens webbplats. Att covid-19-patienter på senare tid också börjat söka sig till kliniken är också logiskt. I intervjuerna i programmet framgick att inget annat omhändertagande finns i Sverige för den som drabbats av sviter efter covid-19.

Genom påståendet att patienter betalar tusentals kronor för läkarbesök på kliniken framstod det som om kliniken hade startats för att tjäna pengar på covid-19-patienter och att verksamheten är oseriös. Priserna för blodprover och besök på kliniken ligger på självkostnadsnivå och är mycket humana jämfört med hos andra privata kliniker i Stockholm. Kliniken ansöker kontinuerligt om att få ett landstingsavtal till stånd men har ännu inte lyckats få det, detta framgår av klinikens webbplats.

Det påstods även att kliniken behandlar patienter och bedriver forskningsprojekt utan att ha ansökt om etikprövning, något som inte är sant. På klinikens webbplats framgår att kliniken sökte om etikprövning för sin studie den 20 augusti 2020 och att ansökan godkändes den 3 november 2020.

NN misstänkliggjordes och ifrågasattes. Sättet att filma, ljussättningen, intervjutekniken och redigeringen av inslaget gjorde att tittaren fick intrycket av att det filmats med dold kamera och att dold mikrofon använts. Ingen annan intervju i programmet genomfördes på det sättet. Inslaget på kliniken upplevdes som ett bakhåll och NN utsattes för förtal och grova övertramp. Programmet borde ge upprättelse till både kliniken och NN. Inslaget avslutades med att en annan läkare fick frågan om trovärdigheten i NN:s hypotes. Någon sådan fråga ställdes inte om någon av de hypoteser som presenterades av andra läkare eller forskare i programmet.

En anmälare anser att programmet, eller delar av det, bör tas bort från SVT Play eftersom programmet är osakligt.

PROGRAMFÖRETAGETS YTTRANDE

Sveriges Television AB (SVT) anser att programmet överensstämmer med kraven på opartiskhet och saklighet samt bestämmelsen om respekt för privatlivet och anför följande.

Vetenskapens värld följer aktuella skeenden på det vetenskapliga området, bland annat medicin. Under coronapandemin har det varit naturligt att programmet i olika former tagit upp aktuell forskning som berör detta. Att berätta om ett angeläget forskningsområde och även visa på problem som till exempel att forskning bedrivs på ett sätt så att patientsäkerheten kan riskeras ligger väl inom SVT:s granskande uppdrag.

Saklighet

Etikprövning

I programmet sades det att den ansvarige läkaren NN bedrivit forskning utan tillstånd från Etikprövningsmyndigheten, den myndighet som bedömer att inte försökspersoner kommer till skada. I programmet sades inte att NN inte sökt tillstånd. Korrekt är att han inte hade fått tillstånd beviljat vid sändningstillfället. I efterhand har NN förmedlat en bild av att forskningen ännu inte var igångsatt, men Överklagandenämnden för etikprövning har också granskat fallet efter SVT:s publicering och anmälde kliniken till åtal den 14 december 2020. Åklagaren konstaterade då att forskning verkar ha påbörjats innan tillstånd beviljats men valde att inte väcka åtal.

Grunden till att det i programmet sades att NN bedriver forskning är att han själv påstod det när han bjöd in *Vetenskapens värld* att komma till kliniken för att ta del av hans verksamhet. NN skrev i ett mejl till reportern den 31 augusti 2020 att klinken, tillsammans med Föreningen för post-CoVID, drev en studie med då 209 deltagare. Det angavs även på klinikens webbplats att studien gjordes i samarbete med en annan förening, Svenska covidföreningen. Att forskning bedrevs bekräftades även i den intervju som reportern gjorde i september. I delar av SVT:s intervju med NN från den 11 september 2020, som inte publicerats, frågade en reporter NN om han kunde beskriva den forskningsstudie kring covid-19 som han bedrev. NN svarade att studien var inriktad på att ta reda på om de kunde hitta något stöd för dels en kvarvarande coronavirusaktivitet i kroppen, dels om den samvarierade med predisponerande faktorer de hittat hos andra grupper med andra virus. NN sa även att patienterna i studien fick lämna prover på urin, avföring, näs- och munslemhinna och blod. Slutligen frågade en reporter NN, i en opublicerad del av den ansvarsutkrävande intervjun med NN som gjordes den 21 oktober 2020, när covidstudien drogs igång. NN svarade då att den drogs igång i början av juni.

Dagen efter att reportern gjort den intervju där frågan om etikprövning kom på tal ringde NN upp reportern och uppgav att han skulle polisanmäla sig själv. Denna uppgift framgår av inslaget och är relevant utifrån uppgifterna om att det är åtalbart att inte ha etikprövningstillstånd för forskning som kräver detta. Samma dag publicerade kliniken även den text på webbplatsen som syntes i inslaget.

Redaktionen uppfattade att kliniken på detta sätt själv bekräftade att man hade påbörjat studier men att de nu hade stoppats. Uppgiften låg en tid på kliniken webbplats och ersattes senare av en annan text som tillbakavisar *Vetenskapens världs* uppgifter.

Redaktionen har av källor fått bekräftat att biologiskt material har lämnats in. Idag finns tillstånd för en studie vid kliniken, men under flera månader bedrevs studier på patienter utan tillstånd. Tillstånd kan inte ges retroaktivt. Utifrån detta anser SVT att det var korrekt att i programmet säga att forskning pågick utan etikstillstånd.

Bilden av kliniken syfte

Anmälarna skriver bland annat att SVT ger en felaktig bild av kliniken syfte och idé och att SVT misstänkliggjorde kliniken. Det har inte på något sätt sagts att kliniken startats i vinstsyfte. Beskrivningen av patientavgifterna var i stället ett sakligt sätt att skildra patienternas utsatthet. Den ansvarige läkaren fick själv uttrycka sina tankar om verksamheten.

Att patienterna får betala själva är en följd av att kliniken inte får stöd av den offentliga vården. Varför den inte får det har inte angivits i programmet. Anmälarens uppgifter om att kliniken sponsras av en privatperson ansåg redaktionen inte ha relevans i sammanhanget. Patienter i behov av vård, och som inte har någonstans inom den etablerade vården att ta vägen, befinner sig i en mycket sårbar situation och kraven på vetenskaplighet anses inte vara lägre på en klinik som bekostas av patienterna själva eller genom donationer, utan samma regelverk gäller.

Opartiskhet

NN har inte, till skillnad från de flesta andra forskare i programmet, stöd i vetenskapligt publicerade studier och var den ende som bedrev studier utan etikgodkännande. Redaktionen förklarade NN:s hypotes på ett pedagogiskt sätt med grafik för att göra den rättvisa. Men eftersom den inte är vetenskapligt belagd är det naturligt att SVT hämtar in kommentarer kring hans hypoteser från en annan expert. Att det inte finns vetenskapliga belägg för teorin bekräftades av NN själv i ett mejl till redaktionen. NN skrev då att han inte sett någon studie med solida resultat, däremot ett antal fallstudier, och att de tycktes vara ensamma med att fokusera på koinfektion med herpesvirus.

Experten kommenterade främst bristen på etikgodkännande och förklarade att problemet är att patienterna riskerar att råka illa ut och få behandlingar som kan ha biverkningar och kanske inte fungerar. Som framgick av programmet är den intervjuade experten immunolog och forskare och leder den svenska delen av ett internationellt forskningsprojekt rörande covid-19 och är därmed kanske den i Sverige som är bäst inläst på ämnet. Utifrån detta ansåg redaktionen att han var väl lämpad att uttala sig.

NN har getts utrymme att ge sina bästa argument vad gäller bristen på etikprövningstillstånd, både i intervju och återgivande av mejlsvar i inslaget.

Respekt för privatlivet

SVT kan inte finna att inslaget innehåller uppgifter som skulle innebära att ett intrång skett i NN:s privatliv. Det var NN själv som bjöd in *Vetenskapens världs* team för att berätta om den behandling och forskning som pågick på kliniken.

En läkare som agerar i sin yrkesroll har en sådan ansvarsposition att det måste gå att kritiskt rapportera om ett forskningsprojekt där denne är ansvarig. Den intervjuade har dessutom en lång erfarenhet som forskare vid Karolinska Institutet och är därför väl bevandrad i det etiska regelverket. Som framgår av inslaget har hundratals patienter med långtidscovid sökt sig till kliniken och projektet. Det finns därmed ett stort allmänintresse att fördjupa bilden, både av den hypotes som forskningen bygger på, och de frågetecken som fanns om tillstånd och forskningsetik.

AKTUELLA BESTÄMMELSER

SVT ska utöva sändningsrätten opartiskt och sakligt samt med beaktande av att en vidsträckt yttrande- och informationsfrihet ska råda i televisionen (13 § i sändningstillståndet).

Av betydelse för bedömningen är också bestämmelsen om att SVT ska granska myndigheter, organisationer och företag som har inflytande på beslut som rör medborgarna (8 § i sändningstillståndet). Denna skyldighet innebär enligt granskningsnämndens praxis att ett program eller inslag kan ha en kritisk infallsvinkel utan att strida mot kravet på opartiskhet.

Kravet på saklighet innebär främst att uppgifter som är av betydelse för framställningen ska vara korrekta och att framställningen inte får vara vilseledande, till exempel genom att väsentliga uppgifter utelämnas. SVT ska före sändning av program så noggrant som omständigheterna medger kontrollera sakuppgifter i programmet (13 § andra stycket i sändningstillståndet).

Vid tiden för sändning fanns i SVT:s sändningstillstånd en bestämmelse om att SVT ska respektera den enskildes privatliv i programverksamheten om inte ett

oavvisligt allmänt intresse kräver annat (15 § i sändningstillståndet). Bestämmelsen är avsedd att ge skydd för den personliga integriteten.

Nämnden får pröva en fråga om intrång i privatlivet endast om den person som berörs skriftligen medger det. NN har lämnat sitt medgivande.

GRANSKNINGSNÄMNDENS BEDÖMNING

Programmets utgångspunkt var att undersöka långtidseffekter av covid-19-infektion och den vård och forskning som fanns på området. I programmet intervjuades läkaren NN som grundat en klinik som bland annat erbjöd vård till personer med postcovidssymtom. NN berättade om klinikens arbete och om sin hypotes om varför vissa personer drabbas av långvariga symtom efter infektion i covid-19.

Denna utgångspunkt ligger i linje med SVT:s granskningsskyldighet och det faktum att inslaget om kliniken hade en kritisk infallsvinkel medför inte i sig att programmet strider mot kravet på opartiskhet. Vidare anser nämnden att SVT har visat grund för påståendet att kliniken bedrev forskning utan tillstånd. Programmet strider inte mot kravet på saklighet i denna del. Vad anmälarna i övrigt anför medför inte heller att programmet strider mot kraven på opartiskhet och saklighet.

NN medverkade i programmet och berättade om sitt arbete som läkare på den aktuella kliniken. Nämnden anser inte att programmet innebar ett intrång i NN:s privatliv. Programmet strider inte mot bestämmelsen om respekt för privatlivet.

Nämnden tillämpar bestämmelserna i radio- och tv-lagen och i programföretagets sändningstillstånd. Det ingår inte i nämndens uppgifter att pröva frågor om förtal. Det ingår inte heller i nämndens uppgifter att pröva vilka program som ska finnas tillgängliga på SVT Play. Dessa delar av anmälarnas kritik lämnas därför utan åtgärd.

Detta beslut har fattats av Dag Mattsson, Clas Barkman, Berivan Yildiz, Bo-Erik Gyberg, Gunnar Springfeldt, Kristina Åberg och Erik Fichtelius efter föredragning av Tamara Mivelli.

För granskningsnämnden

Dag Mattsson